liivlaste eest, et nende makse vähendataks ja nähtavasti manitseb neid rahule, kuid tagajärjeta, sest mäss puhkes ikkagi. K. suri 22. IX 1217, saades haavatud saatusrikkas Madisepäeva lahingus võitluses eestlaste vastu. Enne surma pärandas ta kogu oma varanduse Liivimaa kirikule. Vist ei olnud tal enam poegi, kes loomulikeks pärijaiks oleksid olnud. Üks, kes kandis saksapärast nime Berthold, oli langenud 1210. a. ka võitluses eestlaste vastu Ümera ääres samal ajal K. väimehe Vane'ga. — K. oli Liivimaa sakslaste juures ja eriti ka Liivi kirikus heas lugupidamises niihästi oma elueal kui ka veel aastasadu hiljemini. See oli ju omast kohast tähelepandav sündmus, et üks silmapaistev liivlane oli esimesi, kes endid ristida lasksid, ja seejuures, vastandina oma kaasmaalaste suurele enamikule, eeskujulikult truuks jäi sakslasile ja kirikule. On seepärast arusaadav, miks Liivimaa vanad kroonikud ja isegi hilisemad, tema juures peatuvad ja temast kaugelt enam kirjutavad kui ühestki muust pärismaalasest, andes suurelt jaolt küll legendaarseid teateid, kuid siiski ikka ülistavaid. Läti Henrik nimetab K.-t mõnel korral koguni liivlaste »kuningaks«, olgugi, et ta oli ainult osa liivlaste vanem, nagu mitmed teisedki. — Oletused K. varemast tegevusest (1170-dail aa.) on arvat. aluseta.

Läti Henriku kroonika (ed. W. Arndt, *Scr. rer. Germ. XXIII*); osalt vanem liivi riimikroonika (L. Meyeri väljaanne, Paderborn, 1876). — Teised, nooremad kroonikad sisaldavad ainult legendaarseid teateid, mis vastolus L. H. kroonikaga, ja mida seepärast ei saa tarvitada. *H. M.-a.*

KELCH, Christian, kroonik, sünd. 5. XII 1657 Greifenhagenis selleaegses Rootsi-Pommeris kirikuõpetaja Gottfried K.-i pojana, õppis 1668—75 Stettiini raekoolis ja jätkas sõja puhkemise järel a. 1675 oma õpinguid Berliinis n. n. kuurvürstlikus Joachimsthali gümnaasiumis; astus a. 1678 Frankfurdi (Oderi ä.) ülikooli, kus ta kuulas eriti ajaloolase Joh. Fr. Beckmanni loenguid, ja siirdus a. 1679 Rostoki ülikooli, kuulates seal hoolega tol ajal tuntud teoloogе Aug. Varreniust ja M. Cobabust. Tulundusliku kitsikuse pärast katkestas K. õppimise ja reisis Liivimaale, kus ta 2 a. oli Põltsamaa kirikuõpet. A. Forseliuse ja Laiuse kirikuõpet. R. Brockmann *jun.* laste koduõpetajaks. Sõprade soovitusel õppis K. eesti keelt, tundes nähtavasti Brockmanni j. t. mõjul huvi siinsest hariduslikust tegevusest eestlaste kasuks. 1682. a. määrati ta maanõunik O. Rehbinderi ja major B. Schulmanni soovitusel Järva-Jaani kirikuõpetajaks. K. oli esimesi kirikuõpetajaid, kes Eestimaal B. G. Forseliuse (vt.) mõjul rahvakooli asutas, olles seal esialgu isę õpetajaks. Peale selle kui Järva-Jaani kogudus suure katku läbi palju kannatanud ja kehvaks jäänud ja K. oma vara nälgijatele ohverdanud, määrati ta enese palvel Karl XII poolt 1697. a. Viru-Jaagupi koguduse õpetajaks. Sept. 1700. a., mil Vene rüüstesalgad Alutagusesse ja sealt edasi Virumaale tungisid, juhatas ta ühes teistega Vene rüüstesalkade vastu kokkutulnud talupoegi. Kui 1703. a. Šeremetjevi juhatusel Vene väed Jaagupisse tungisid, oli K. sunnitud põgenema. Vintsutusi pidi K. kannatama ka pärast mitmel korral Vene retkede mõjul. 1706. a. määrati K. kindr.-superintendent J. Langi (vt.) poolt teisel pool Kunda jõge asetseva Virumaa ja Alutaguse praostiks, kuid Vene rüüsteretked ja pealetungimised segasid teda tema kohuste täitmisel. A. 1710 kutsuti K. Tallinna Niguliste kirikuõpetajaks, kuid suri enne ametisse astumist 2. XII 1710 Tallinnas katku. — K. kirjutas Järva-Jaani õpetajana 1688—91 »Liefländische Historia, Oder Kurtze Beschreibung der Denckwürdigsten Kriegs- und Friedens-Geschichte Esth- Lief- und Lettlandes . . .«; peale avalikku läbivaatamist ja Rootsi kantselei kolleegiumilt antud luba ilmus see Joh. Mehneri kirjastusel a. 1695 Rudolstadtis. »Liefl. Hist.« käsitleb Eesti-, Liivi ja Kuramaa ajalugu vanemaist aegadest kuni 1690. a.-ni. Oma kroonikas on K. kasutanud trükitud, kuid osalt ka käsikirjalisi allikaid, nagu Thuanust, Brandist, Hjärnet (vt. neid) jne. Mainitud kroonikal on vähem tähtsust maa vanema ajaloo uurimisel; ta omab vaid suuremat allika-väärtust XVII a. s. ja eriti selle II poole sündmuste jälgimisel. Eriti väärtuslik on K.-i »Liefl. Historia« jätk »Liefländische Historia. Continuation 1690—1707...« (Dorpat, 1874—75) tuntud »Continuation'i« nimeall. »Continuation'i« teksti on trükki toimetanud Joh. Lossius (vt), Tartu ülikooli raamatukogus leiduva K.-i kroonika originaalkäsikirja järele, millel puudub algus ja lõpp. Lossius täiendas käsikirja Erastvere ja mitmete Riias leiduvate ärakirjade, eriti Riia linna raamatukogus säiliva ärakirja abil (Erastv. käsikiri, parun P. Ungern-Sternbergi omandus). Lossiuse väljaanne, varustatud eessõna, joonealuste märkuste ja isikute registriga, ei vasta siiski allikakriitilistele nõuetele. — Continuation käsitleb sündmusi aa. 1690—97. K. ei jälgi üksi siinseid sündmusi, vaid ka Karl XII sõjakäiku Poolas ja Saksis. Sel K.-i kroonika jätkul on eriline tähtsus suure näljahäda (1695—98) ja Põhja sõja sündmuste uurimisel Liivimaal. Continuation'is on K. kasutanud isiklikke elamusi ja tähelepanekuid, trükitud plakaate, relatsioone